

बजार अनुगमन निर्देशिका - २०७५

(पहिलो संशोधन २०७७)

प्रस्तावना: उपभोक्ताको स्वास्थ्य, सुविधा र आर्थिक हित कायम राख्न, उपभोग्य वस्तु वा सेवाको गुणस्तर, परिमाण एवम् मूल्यको अनियमितताबाट उपभोक्तालाई संरक्षण प्रदान गर्न, वस्तु वा सेवाको उत्पादनस्थल वा भन्सार विन्दु, ढुवानी मार्ग, भण्डारण तथा सञ्चयस्थल, थोक तथा खुद्रा विक्री स्थल र उपभोग स्थल लगायतका ठाउँहरूमा वस्तु वा सेवा प्रदायक वा विक्रेताको व्यवसायिक कारोबारको दर्ता, नवीकरण, आपूर्ति, मूल्य, गुणस्तर, नापतौल, विज्ञापन लगायतका व्यापारिक क्रियाकलापहरूको नियमन गर्दै उपभोक्ताको सार्वभौमिकता सुनिश्चित गर्न वाञ्छनीय भएकाले, मन्थली नगरपालिकाले यो निर्देशिका लागू गरेको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. **सङ्क्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (क) यस निर्देशिकाको नाम “बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७५” (पहिलो संशोधन २०७७) रहेको छ ।
(ख) यो निर्देशिका मन्थली नगर कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भएको मितिदेखि लागू हुनेछ ।
२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा, (क) “अनुगमन टोली” भन्नाले कार्यालयले गठन गरेको अनुगमन टोली सम्भन्नु पर्दछ ।
(ख) “उपभोक्ता हित संरक्षण समिति” भन्नाले नगरपालिका उपप्रमुखको संयोजकत्वमा गठित समिति बुझ्नु पर्दछ ।
(ग) “कार्यालय” भन्नाले नगरपालिकाको कार्यालय सम्भन्नु पर्दछ ।
(घ) “प्रदायक” भन्नाले वस्तु वा सेवाको उत्पादक, आयातकर्ता, भण्डारण वा विक्री वितरण गर्ने व्यक्ति वा संस्था सम्भन्नु पर्दछ ।
(ङ) “वस्तु” भन्नाले उपभोक्ताले उपयोग वा प्रयोग गर्ने वस्तु वा सम्मिश्रणबाट बनेको पदार्थ सम्भन्नु पर्दछ र सो शब्दले उपभोग्य वस्तुको निर्माणमा प्रयोग हुने कच्चा पदार्थ, रङ, सुगन्ध वा रसायनलाई समेत जनाउँदछ ।
(च) “विक्रेता” भन्नाले वस्तु वा सेवाको उत्पादक, पैठारीकर्ता, थोक वा खुद्रा विक्रेता, सेवा प्रदायक सम्भन्नु पर्दछ । सो शब्दले होटल, लज होस्टेल, खाजा घर आदिलाई समेत जनाउने छ ।
(छ) “स्थानीय सरकार ” भन्नाले नगरपालिकालाई सम्भन्नु पर्दछ ।
(ज) “सेवा” भन्नाले व्यवसायिक सेवा, सञ्चार सेवा, निर्माण तथा इन्जिनियरिङ सेवा, वितरण सेवा, शिक्षा सेवा, वातावरणीय सेवा, वित्तीय सेवा स्वास्थ्य र सामाजिक सेवा, पर्यटन सेवा, मन्थली नगरपालिका

मनोरञ्जन तथा खेलकुद सेवा, यातायात सेवा लगायतका दस्तुर/पारिश्रमिक लिई वा नलिई प्रदान गरिने सम्पूर्ण सेवाहरू सम्भन्नु पर्दछ ।

(भ) “समिति” भन्नाले उपभोक्त हित संरक्षण समिति भन्ने सम्भन्नु पर्दछ ।

परिच्छेद-२

उपभोक्ता हित संरक्षण समिति

३. **उपभोक्ता हित संरक्षण समिति :** उपभोक्ताको हित संरक्षण सम्बन्धी विषयमा आवश्यक नीतिगत व्यवस्था गर्न तथा बजार अनुगमन कार्यलाई मार्गदर्शन एवम् समन्वयको लागि मन्थली नगरपालिकाले उपभोक्ता हित संरक्षण समितिको गठन गर्नेछ ।
४. उपभोक्ता हित संरक्षण समितिको गठन देहाय अनुसार हुनेछ : (क) मन्थली नगरपालिकाको उप प्रमुख संयोजक

(ख)	मन्थली नगरपालिकाको आर्थिक समितिको संयोजक	सदस्य
(ग)	जिल्ला प्रशासन कार्यालयका अधिकृत प्रतिनिधि	सदस्य
(घ)	खाद्य, औषधि/जनस्वास्थ्य/उद्योग वाणिज्य हेर्ने (उपलब्ध भएका क्षेत्रगत विषय हेर्ने) शाखाका प्रमुख/प्रतिनिधि	सदस्य
(ङ)	स्थानीय उद्योग वाणिज्य सङ्घको प्रतिनिधि	सदस्य
(च)	उपभोक्ता हित संरक्षणमा क्रियाशील संस्था वा व्यक्तिहरू मध्येबाट नगर प्रमुखबाट मनोनित एकजना	सदस्य
(छ)	कार्यपालिका सदस्यहरूले आफू मध्येबाट छानेका कमिमा एक महिला सहित दुई जना सदस्य	सदस्य
(ज)	कार्यालयको उपभोक्ता हित संरक्षण हेर्ने शाखा/डेक्स/इकाईका प्रमुख	सदस्य-सचिव
५. **उपभोक्ता हित संरक्षण समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :** क. उपभोक्ता हित संरक्षणको लागि आवश्यक नीतिगत व्यवस्था गर्ने,
 - ख. अत्यावश्यक वस्तुहरूको माग र आपूर्तिको अवस्था सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन र मागको प्रक्षेपण गर्ने ।
 - ग. उपभोक्ताको हित संरक्षण गर्न आपूर्ति व्यवस्था र उपभोग्य वस्तु वा सेवाको नियमित र छुट्टै अनुगमन गर्ने,
 - घ. बजार अनुगमन सम्बन्धी कामको मूल्याङ्कन गर्ने र टोलीलाई आवश्यकता अनुसार मार्गदर्शन गर्ने,
 - ङ. उपभोक्ता हित विपरीत कार्यमा आवश्यक कानुनी कारबाहीको लागि निरीक्षण वा अनुसन्धान अधिकृत तोक्ने ।
 - च. अनुगमन टोलीले बनाएको कार्ययोजना पेस भएबमोजिम वा परिमार्जन

- सहित स्वीकृत गर्ने,
- छ. समितिले यस निर्देशिकाको दफा (८)२ बमोजिम गठित अनुगमन टोलीद्वारा अनुसूची १ को फारममा उल्लेख भए अनुसार प्रस्तुत गरेको बजार अनुगमन सम्बन्धी प्रतिवेदनमाथि विश्लेषण गरी आवश्यक निर्देशन दिने,
- ज. नगर प्रमुखले दिएको अन्य निर्देशन र आदेशको कार्यान्वयन गर्ने/गराउने,
६. उपभोक्ता हित संरक्षण समितिको बैठक सम्बन्धि कार्यविधि: क. समितिको बैठक महिनामा एकपटक अनिवार्य रूपमा बस्नु पर्नेछ। आवश्यकता अनुसार थप बैठक पनि बस्न सक्नेछ।
- ख. समितिले आफ्नो बैठकको कार्यविधि आफै तयार गर्नेछ।
- ग. बैठक बस्दा कम्तीमा एक दिन अगाडि बैठकको विषय सहितको सूचना सदस्यहरूलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

परिच्छेद-३

बजार अनुगमन सम्बन्धि व्यवस्था

७. वस्तु वा सेवाको दर्ता, आपूर्ति, मूल्य, गुणस्तर, नापतौल लगायतका व्यापारिक क्रियाकलापलाई उपभोक्तामैत्री बनाउन नगरपालिकाले निम्न व्यवस्था गर्न सक्नेछ।
- (क) गुणस्तरीय उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको सहज र सर्वसुलभ आपूर्ति हुने वातावरणको सुनिश्चितता सहित उपभोक्ताको हक र हितको संरक्षण गर्न कार्यालयमा उपभोक्ता हित संरक्षण शाखा/एकाई/डेक्सको व्यवस्था गरी नियमित र आकस्मिक बजार अनुगमनको व्यवस्था मिलाउने,
- (ख) बजार प्रणालीलाई प्रतिस्पर्धी र उपभोक्ताप्रीति जिम्मेवार तुल्याउन प्रचलित कानुनको कार्यान्वयनमा जोड दिने,
- (ग) उपभोक्ता शिक्षा सम्बन्धी सचेतना र बजार अनुगमनको कार्ययोजना तयार गरी उपभोक्ता हित संरक्षणको विषयलाई विशेष प्राथमिकतामा राख्ने,
- (घ) उपभोक्तालाई सचेत र जागरूक तुल्याउन बस्ती स्तरदेखि नै उपभोक्ता सचेतना लगायतका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- (ङ) आफ्नो गाउँ वा नगरपालिकाअन्तर्गत स्थापित वा सञ्चालित उद्योग व्यवसायको दर्ता, नवीकरण, बिल बिजक तथा विक्रीको लागि राखिएका मालवस्तु, नापतौल, गुणस्तर, लेबल, आपूर्ति, आदिको अनुगमन गर्ने,
- (च) तरकारी, फलफूल, माछा, मासु, मिठाई पसल, डेरी, होटल, लगायतका खाद्य वस्तुको विक्री स्थलको मापदण्ड तोक्ने र छुट्टै फलफूल तथा तरकारी बजार एवम् छुट्टै बधशालाको व्यवस्था

मिलाउने,

८. **बजार अनुगमन टोली गठन :** १. वस्तु वा सेवा प्रदायक व्यवसायको दर्ता, नवीकरण, आपूर्ति, मूल्य, नापतौल, उपभोग्य सीमा, अधिकतम विक्री मूल्य विज्ञापन लगायत व्यापारिक क्रियाकलापको नियमित एवम् आकस्मिक अनुगमनको लागि नगरपालिकाले बजार अनुगमन टोली गठन गर्न सक्नेछ ।

२. उपदफा (१) बमोजिम गठन हुने अनुगमन टोलीमा देहाय बमोजिमका पदाधिकारीहरू रहनेछन् :

क.	कार्यालयको उपभोक्ता हित संरक्षण हेर्ने शाखा/इकाई/डेक्सको प्रमुख वा नगरपालिकाको अन्य कुनै अधिकृत स्तरको कर्मचारी	संयोजक
ख.	सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रको प्रतिनिधि	सदस्य
ग.	जिल्ला प्रशासन कार्यालयको प्रतिनिधि	सदस्य
घ.	स्थानीय सुरक्षा निकाय (नेपाल प्रहरी) को प्रतिनिधि	सदस्य
ङ.	उपभोक्ता हित संरक्षणमा क्रियाशील संस्था वा व्यक्तिहरू मध्येबाट नगर प्रमुखबाट मनोनीत एकजना	सदस्य
च.	स्थानीय उद्योग वाणिज्य सङ्घको प्रतिनिधि	-सदस्य
छ.	पत्रकार महासङ्घ/सञ्चारकर्मी एकजना	-सदस्य
ज.	नगर प्रहरी प्रमुख	-सदस्य

३. अनुगमन टोलीबाट नियमित र आकस्मिकरूपमा बजार अनुगमन गरिने छ । तर कुनै विषयगत क्षेत्रको अनुगमन गर्ने कार्यमा सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रको विज्ञ/प्रतिनिधि यथासम्भव समावेश गराइने छ । (विषयगत विज्ञ वा प्रतिनिधि भन्नाले जस्तै खाद्य वा कृषि उपजको लागि खाद्य निरीक्षक वा उपलब्ध नभएमा कृषि प्राविधिक बुझिने छ ।)

४. अनुगमन टोलीले अनुसूची १ बमोजिम तोकिएको ढाँचामा बजार अनुगमन प्रतिवेदन समितिमा पेस गर्नु पर्नेछ ।

९. **बजार अनुगमन टोलीको काम, कर्तव्य र अधिकार :** दफा ८. (१) बमोजिम बजार अनुगमन टोलीले प्रचलित कानून बमोजिम देहाय अनुसारका कार्यहरू गर्नु पर्नेछ :

क.	बजार अनुगमनको पूर्व कार्ययोजना र वार्षिक अनुगमन कार्य तालिका बनाई स्वीकृतिका लागि समितिमा पेस गर्ने,
ख.	स्वीकृत कार्ययोजना बमोजिम नियमितरूपमा बजार अनुगमन गर्ने र आवश्यकता बमोजिम आकस्मिक वा विशेष अनुगमन गर्ने,
ग.	वस्तु वा सेवाको दर्ता, आपूर्ति, मूल्य, गुणस्तर, नापतौल, विज्ञापन लगायतका व्यापारिक क्रियाकलापको अनुगमन गर्ने,

*पहिलो संशोधनद्वारा थप

- घ. कालोबजारी, एकाधिकार, (सिण्डिकेट), मिलितपूर्ण भाउ निर्धारण (कार्टेलिङ), कृत्रिम अभाव तथा बजार प्रवेशमा अवरोध गर्ने जस्ता गैर प्रतिस्पर्धी व्यापारिक क्रियाकलाप भए/नभएको अनुगमन गर्ने,
- ङ. कुनै वस्तुको अनुचित व्यापारिक क्रियाकलाप (मिसावट/गुणस्तरहीन) कमतौल भएको देखिएमा/भेटिएमा आवश्यकता अनुसार त्यस्ता वस्तु जफत गर्ने, नष्ट गर्ने, कारोबार रोक्का गर्ने वा बन्द गर्न आदेश दिने लगायतका कार्य गर्ने,
- च. उपभोक्ता हित संरक्षण समितिबाट समय-समयमा दिइएका निर्देशन एवम् आदेश बमोजिमका कामहरू गर्ने,
- छ. सम्पन्न बजार अनुगमन प्रतिवेदन सोही दिन कार्यालयमा पेस गर्ने ।
१०. **बजार अनुगमन विधि :** (१) बजार अनुगमन टोलीले बजार अनुगमन गर्दा निम्न विषयमा विशेष ध्यान दिनु पर्नेछ ।
- क. विक्रेता वा सेवा प्रदायकले नियमक निकायबाट कानुन बमोजिम प्रदान गरेको व्यवसाय दर्ताप्रमाण पत्र, स्थायी लेखा नम्बर (PAN)को प्रमाण पत्र, खाद्य अनुज्ञा पत्र, औषधि पसल दर्ता प्रमाण पत्रलगायत अन्य आवश्यक कागजातहरू लिएको छ/छैन हेर्ने ।
- ख. प्रमाणपत्र नियमित रूपमा नवीकरण भए/नभएको हेर्ने । प्रमाणपत्र नलिएको वा नवीकरण गरेको नदेखिएमा बढीमा ७ दिनभित्र सो कार्य गरी कार्यालयमा पेस गर्न निर्देशन दिने ।
- ग. विक्रेता वा सेवा प्रदायकले आफ्नो व्यवसायको साइनबोर्ड राखेको छ/छैन हेर्ने । नराखेको भए ३ दिन भित्रमा राखी कार्यालयमा जानकारी दिन निर्देशन दिने ।
- घ. व्यवसायीले वस्तु तथा सेवाको विक्री कक्षमा मूल्य सूची राखेको छ/छैन हेर्ने । नराखेको भए ३ दिन भित्रमा राखी कार्यालयलाई सोको जानकारी दिन निर्देशन दिने ।
- ङ. माल, वस्तुको परिमाण, मूल्य, गुणस्तर र तौल ठीक छ/छैन हेर्ने ।
- च. प्याकेजिङ गरिएको वस्तुको लेबलमा उत्पादक वा पैठारीकर्ताको नाम, उत्पादन मिति, उपभोग्य अवधि वा मिति, अधिकतम खुद्रा मूल्य, मिश्रण, भण्डारण र उपभोग गर्ने तरिका उल्लेख गरिएको छ/छैन हेर्ने ।
- छ. औषधि वा औषधियुक्त पदार्थ भए सोको प्याकिङ प्रयोग गर्ने तरिका उल्लेख छ/छैन हेर्ने । औषधिविज्ञ (फार्मासिष्ट) औषधि

विक्री स्थलमा भए/नभएको एवम् औषधि विक्रेता प्रमाणपत्र समेत हेर्ने ।

- ज. उपभोग्य मिति नाघेको औषधि, प्रशोधित पानी, बिस्कुट, पाउरोटी लगायतका खाद्य तथा उपभोग्य वस्तुहरू फेला पारेमा नष्ट गर्ने, यसरी नष्ट गर्दा लागेको रकम सम्बन्धित व्यवसायीबाट असुल उपर गर्ने ।
- झ. उत्पादन मिति, उपभोग्य मिति केरमेट गरेको वा पुनः लेबलिङ्ग वा छपाइ गरेको छ/छैन हेर्ने । पुनः लेबलिङ्ग वा छपाइ गरेको पाइएमा त्यस्तो वस्तु जफत गर्ने, वस्तुको प्रकृतिअनुसार मुचुल्का गरी नष्ट गर्ने, यसरी नष्ट गर्दा लागेको रकम सम्बन्धित व्यवसायीबाट असुल उपर गर्ने ।
- ञ. माछामासु, फलफूल, तरकारी, मिठाई पसल, डेरी र होटल एवम् बधशाला वा माछा मासु विक्री स्थल सफा सुगन्ध र मापदण्ड अनुसार छ/छैन हेर्ने । नभएमा कसुरको प्रकृतिअनुसार सजग गराउने वा चेतावनी दिने तथा अटेरी गरेमा तोकिएबमोजिम दण्ड जरिवाना गर्ने,
- ट. विक्रेता वा क्रेतालाई वस्तुको बिलबिजक जारी गरेको छ/छैन हेर्ने । बिल अनिवार्य गर्न निर्देशन दिने ।
- (२) नगरपालिकाले अनुसूची-२ मा उल्लेखित वस्तु र सेवाको अनुगमन गर्न उपभोक्ता हित संरक्षण हेर्ने शाखा/इकाई/डेक्सलाई आवश्यक कार्य विवरण तोकनु पर्नेछ । सोहीआधारमा बजार अनुगमन टोलीले बजार अनुगमन सम्बन्धी कार्य गर्नु पर्नेछ ।
- (३) अनुगमन टोलीले अनुगमनपश्चात् अनुसूची-३ मा तोकिएको ढाँचामा तयार गरिएको फाराम भरी सम्बन्धित व्यवसायीलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-४

उजुरी सम्बन्धी व्यवस्था

११.

- उजुरी दिन सक्ने :** (१) कुनै वस्तु वा सेवाको विक्रेता वा प्रदायकले उपभोक्ताको हित विपरीत व्यापारिक क्रियाकलाप गरेको भनी कुनै पनि व्यक्तिले उपभोक्ता हित संरक्षण समिति वा बजार अनुगमन टोली वा कार्यालयले उपभोक्ता हित संरक्षण हेर्ने शाखा/एकाई/डेक्समा मौखिक वा लिखित सूचना वा उजुरी दिन सक्ने,
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको निकायले दिएको उजुरी वा सार्वजनिक सञ्चार माध्यमबाट प्राप्त सूचनालाई उजुरीको रूपमा ग्रहण गर्न

सकिने छ ।

- (३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिमको उजुरी वा अन्य कुनै सरकारी निकायबाट अनुगमनको लागि लेखी आएमा सोलाई समेत अनुगमनको आधारको रूपमा ग्रहण गरी बजार अनुगमन टोलीले अनुगमन तथा निरीक्षण गर्नु पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम अनुगमन तथा निरीक्षण गर्दा विक्रेता वा सेवा प्रदायकले प्रचलित कानुन वा मापदण्ड विपरीत व्यापारिक क्रियाकलाप गरेको पाइएमा तत्काल आवश्यक कारबाही चलाउनु पर्नेछ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिम अनुगमन टोलीले गरेको काम कारबाहीमा चित्त नबुझेमा विक्रेताले प्रचलित कानुनबमोजिम नगरपालिका समक्ष लिखित रूपमा उजुरी दिन सक्ने छन् ।

परिच्छेद-५

अनुगमन सम्बन्धी प्रक्रिया

१२. अनुगमनको पूर्व तयारी : अनुगमन टोलीले अनुगमन गर्नु पूर्व देहायको तयारी गर्नु पर्नेछ :

- (क) निरीक्षण वा अनुगमनमा जानु पूर्व अत्यावश्यक वस्तु तथा सेवामध्ये कुनकुन विषयलाई पहिलो प्राथमिकतामा राख्ने भन्ने किटान गरी विषयसूची तयार गर्नु पर्नेछ ।
- (ख) अनुगमनमा जाँदा अनुगमन गरिने वस्तु वा सेवासँग सम्बन्धित ऐन नियमहरू विवरण र चेकलिस्ट साथै लिई जानु पर्नेछ ।
- (ग) वस्तु वा सेवाको आपूर्ति, विक्री वितरण, मूल्य, गुणस्तर आदिको बारेमा पर्याप्त सूचना र जानकारी हासिल गर्नु पर्नेछ ।
- (घ) अनुगमन वा निरीक्षण गर्न जानु अगावै तालिका बनाई आवश्यक पर्ने साधन सुरक्षा आदिको पूर्व तयारी गर्नु पर्नेछ ।

१३. बजार अनुगमन गर्ने प्रक्रिया : (क) बजार अनुगमन गर्दा अनुगमनमा खटिई जाने पदाधिकारीले आफ्नो परिचय पत्र देखाई बजार अनुगमन गर्नु पर्नेछ । अनुगमन टोलीका संयोजकले अनुगमनको आवश्यकताबारे जानकारी गराउनु पर्नेछ र सम्बन्धित व्यवसायीले विना अवरोध अनुगमन गर्न दिनु पर्नेछ ।

- (ख) उपदफा(क) बमोजिम बजार अनुगमन गर्दा सम्बन्धित व्यवसायीले बाधाविरोध गरेमा बाधाविरोध गर्नेलाई प्रचलित कानुनबमोजिम कारबाहीको लागि सम्बन्धित निकायमा अनुरोध गर्न वा लेखी पठाउन सक्नेछ ।
- (ग) अनुगमन टोलीले बजार अनुगमन गर्दा वस्तु वा सेवाको नमुना

सङ्कलन गर्नुपर्ने देखिएमा प्रचलित कानुनबमोजिम सङ्कलन सोको विवरण खुलाई सम्भव भएसम्म सम्बन्धित व्यवसायीले समेत दस्तखत भएको स्थलगत मुचुल्का बनाउनु पर्नेछ । सम्बन्धित व्यवसायीले मुचुल्का दस्तखत गर्न नमानेमा सोही व्यहोरा जनाई उपस्थित व्यक्तिहरूको रोहबरमा मुचुल्का तयार गरी आवश्यकता अनुसार सिलबन्दी समेत गरी परीक्षणको लागि यथाशीघ्र सम्बन्धित निकायमा नमुनासहित लेखी पठाउनु पर्नेछ ।

(घ) अनुगमन टोलीले बजार अनुगमन गर्दा तत्काल केही सुधार गर्नु पर्ने देखेमा सम्बन्धित व्यवसायीलाई अवधि तोकी स्थलगत लिखित वा मौखिक निर्देशन दिई सुधार गर्न लगाउन सक्नेछ ।

(ङ) बजार अनुगमन टोलीले बजार अनुगमन गर्दा कुनै वस्तु तत्काल नष्ट नगरे जनस्वास्थ्यमा असर पर्ने देखिएमा त्यस्ता वस्तुको नमुना सङ्कलन गरी प्रमाणका रूपमा सुरक्षित राखी अरू प्रचलित कानुनबमोजिम आवश्यक प्रक्रिया पुर्‍याई सम्बन्धित व्यवसायी र उपस्थित व्यक्तिहरूको रोहबरमा मुचुल्का गरी वातावरणमा असर नपर्ने गरी त्यस्तो वस्तु नष्ट गर्नु पर्नेछ । यसरी नष्ट गर्दा लागेको रकम सम्बन्धित व्यवसायीबाट भराउनु पर्नेछ । सङ्कलित नमुना आवश्यकताअनुसार परीक्षणका लागि प्रयोगशालामा पठाउन सकिने छ ।

- (च) खुल्ला बजार प्रणालीलाई सीमित गर्ने र व्यवसायीलाई हतोत्साहित गर्ने गरी बजार अनुगमन गरिने छैन ।
- (छ) वस्तु वा सेवा क्षेत्रमा अनुचित व्यापारिक क्रियाकलाप (Unfair Trade Practices) कानुनद्वारा नियन्त्रित वा निषेधित व्यापारिक क्रियाकलाप (Restrictive Trade Practices) र एकाधिकारपूर्ण क्रियाकलाप (Monopolistic Trade Practices) भए नभएको विषयमा समेत अनुगमनका क्रममा हेर्नु पर्नेछ ।

१४. **दण्ड जरिवाना :** (क) बजार अनुगमन टोलीले बजार अनुगमन गर्दा सेवा वा वस्तु राखेको स्थानको नियमअनुसार जाँचबुझ वा खानतलासी गर्न सक्नेछ । खानतलासीबाट वस्तु वा सेवाको विक्री वितरणमा अनुचित वा अनियमित कार्य गरेको पाइएमा आवश्यकता अनुसार त्यस्तो सेवा वा वस्तुको प्रयोग वा विक्री वितरणमा रोक लगाउन सक्नेछ । त्यस्ता वस्तु अनुगमन टोलीले कब्जामा लिई नियम अनुसार कारबाही अगाडि बढाउने छ ।

- (ख) अनुगमन गर्दा कुनै कानुनी कारबाही गर्नु पर्ने देखिएमा अनुगमन

टोलीले सम्बन्धित व्यवसायीसँग लिखित स्पष्टीकरण माग गर्न सक्नेछ ।

- (ग) अनुगमन टोलीले प्रतिवेदन वा नमुना परीक्षणबाट गर्दा मुद्दा दायर गर्नु पर्ने देखिएमा प्रचलित कानुन बमोजिम अनुसन्धान तहकिकातको लागि अनुसन्धान अधिकृत तोक्ने गरी मुद्दा दायर गर्न समितिबाट निर्णय गराई यथाशीघ्र अभियोजन अधिकारी समक्ष आवश्यक कागजातसहित लेखी पठाउनु पर्नेछ ।
- (घ) उपदफा (ग) बमोजिम लेखी आएमा सम्बन्धित अधिकारीले प्रचलित कानुनबमोजिम प्रक्रिया पूरा गरी सम्बन्धित निकायमा मुद्दा दायर गर्नु पर्नेछ ।
- (ङ) उपदफा (क) बमोजिम अनुगमन टोलीले अखाद्य वस्तु वा अन्य वस्तु नष्ट गर्दा लागेको खर्च सम्बन्धित व्यवसायीले नै व्यहोर्नु पर्नेछ ।
- (च) अनुगमन गरिएका माल वस्तुको प्रकृतिअनुसार मुचुल्का उठाउनु पर्नेमा मुचुल्का उठाउने, चेकलिस्ट अनुसार भए नभएको हेर्ने र नमुना परीक्षण लिनु पर्ने भएमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७५ वा नगर सभाबाट स्वीकृत कानुनमा व्यवस्था भएकोमा सोही बमोजिम अन्यथा खाद्य नियमावली, २०७२ को नियम १० वा उपभोक्ता संरक्षण नियमावली, २०५६ को नियम २७ अनुरूप वा नेपाल गुणस्तर ऐन २०३७ र स्ट्यान्डर्ड नापतौल ऐन २०३५ का प्रचलित कानुन बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।
- (छ) निरीक्षण, जाँचबुझ वा खानतलासी गर्दा उपभोग्य वस्तु रोक्का राख्नु पर्ने भएमा स्थानीय शासन सञ्चालन सम्बन्धी ऐन वा नगर सभाबाट स्वीकृत कानुनमा व्यवस्था भएकोमा सोहीबमोजिम अन्यथा खाद्य नियमावली २०२७ को नियम १३ वा उपभोक्ता संरक्षण नियमावली २०५६ को नियम २५, वा नेपाल गुणस्तर ऐन २०३७ र स्ट्याण्डर्ड नापतौल ऐन २०२५ का प्रचलित कानुनका प्रावधान बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।
- (ज) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७५ वा नगर सभाबाट स्वीकृत कानुनमा व्यवस्था भएकोमा सोहीबमोजिम अन्यथा वस्तु वा मालसामान सिलबन्दी गर्नुपर्दा खाद्य नियमावली २०२७, को नियम १३ वा उपभोक्ता संरक्षण नियमावली, २०५६ को नियम २८, २९ वा नेपाल गुणस्तर ऐन, २०३७ वा स्ट्याण्डर्ड नापतौल ऐन २०२५, वा प्रचलित कानुन बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।
- (झ) खाद्य प्रशोधन गर्न आवश्यक पर्ने कुनै उपकरण जडान भई कुनै

वस्तु वा पदार्थको उत्पादन गरिएकोमा अनुगमन गर्ने निकायले उत्पादन प्रशोधन कानुनसम्मत भए नभएको हेरी नभएको भए त्यस्तो स्थानमा तत्काल सिलबन्दी गर्न सक्नेछ । यसरी सिलबन्दी गरिएकोमा प्रशोधन उद्योगलाई निश्चित समयावधि दिई आवश्यक मापदण्ड पूरा गरी सुधार गर्न निर्देशन दिन सक्नेछ ।

- (ज) उपदफा (भ) बमोजिम निर्देशन दिएकोमा उद्योगले सुधारात्मक कार्यहरू गरी सिलबन्दी हटाई पाऊँ भनी कार्यालयमा निवेदन दिएमा कार्यालयको टोलीले अनुगमन गराई सुधार भएको पाइएमा सिलबन्दी हटाईदिन सक्नेछ । सुधार भएको नपाइएमा कानुन बमोजिम कारबाही अगाडि बढाउने छ ।

परिच्छेद-६

आचारसंहिता

१५.

आचारसंहिता : बजार अनुगमन गर्न जाने अनुगमन टोलीले निम्न बमोजिमको आचार संहिता पालना गर्नु पर्नेछ :

- (क) अनुगमन टोलीले अनुगमन गर्ने स्थल अनुगमन गरिने वस्तुको बारेमा सो कार्यमा सङ्लग्न सदस्यहरूबाहेक अरू कसैलाई पनि सो बारेमा पूर्व सूचना वा जानकारी गराउनु हुँदैन,
- (ख) अनुगमनमा खटिने व्यक्तिले आफ्नो आफन्त वा पारिवारिक सम्बन्ध भएका व्यवसायी कहाँ अनुगमन गर्न जानु हुँदैन,
- (ग) अनुगमन कार्यमा सङ्लग्न कुनै पनि सदस्यले अनुगमन गर्ने विक्त्रेता व्यवसायीबाट कुनै पनि किसिमको चन्दा, दान, दातव्य वा उपहार स्वीकार गर्नु हुँदैन,
- (घ) अनुगमन गर्न जाँदा प्रदायकहरूले दिएको सुविधा तथा आतिथ्यता स्वीकार गर्नु हुँदैन,
- (ङ) कुनै किसिमको प्रलोभनमा पर्नु हुँदैन,
- (च) अनुगमनको कारबाही सम्बन्धी आवश्यक सूचना प्रवाह गर्दा अनुगमन टोलीले नेतृत्व गर्ने व्यक्तिबाट मात्र प्रवाह गर्नु पर्नेछ । अनुगमन टोलीमा रहने अन्य सदस्यहरूको जानकारी दिनु हुँदैन । अनुसन्धानका विषयहरूको सूचना प्रवाह गरिने छैन,
- (छ) बजार अनुगमन गर्दा अनुगमन टोलीका पदाधिकारीहरू प्रदायकसमक्ष मर्यादित तरिकाले प्रस्तुत हुनुपर्ने छ । व्यवसायीको भण्डारण स्थल वा पसलबाट जथाभावी तरिकाले माल वस्तु निकाल्नु हुँदैन,
- (ज) अनुगमन टोलीका कुनै सदस्यले अनुगमन सम्बन्धी कार्य गर्दा गोप्यता भङ्ग गर्ने लगायत अन्य कुनै गैरकानुनी काम गरेमा

कर्मचारी भए प्रचलित कानुनबमोजिम विभागीय कारबाही गर्न र अन्य व्यक्ति भए टोलीबाट हटाई प्रचलित कानुनबमोजिम कारबाही गर्न सकिने छ,

- (भ) मानव अधिकारवादी सङ्घसंस्था, उपभोक्ता हकहित संरक्षण कार्यमा सङ्लग्न संस्थाहरू, विभिन्न सञ्चार माध्यममा कार्यरत सञ्चारकर्मी प्रतिनिधिहरूले अनुगमन कार्यलाई सहयोग पुग्ने गरी अनुगमन प्रक्रियाको स्थलगत अवलोकन गर्न सक्नेछन्। तर सामान जफत गर्ने, धुल्याउने वा नष्ट गर्ने वा सिलबन्दी गर्ने कार्यमा सम्बन्धित आधिकारिक कर्मचारी वा प्रहरीद्वारा नै कार्य सम्पन्न गर्नु पर्नेछ।

परिच्छेद-७

विविध

१६. **बजार अनुगमन समितिको कार्यक्रम तथा बजेट :** (क) नगरपालिकाले आफ्नो स्रोत साधन र जनशक्ति प्रयोग हुने गरी बजार अनुगमनका लागि आवश्यक कार्यक्रम र बजेट वार्षिक कार्यक्रममा समावेश गर्नु पर्नेछ।
- (ख) नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट बजार अनुगमनको लागि अनुदान प्राप्त भएमा सोहीअनुसार कार्यक्रममा समावेश गर्नु पर्नेछ।
- (ग) वार्षिक कार्यक्रममा उपभोक्ता सचेतनाको कार्यक्रमसमेत समावेश गर्नु पर्नेछ।
- (घ) बजार अनुगमनको क्रममा नमुना सङ्कलन गर्दा प्रदायकलाई सङ्कलित वस्तुको निस्सा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।
- (ङ) बजार अनुगमन टोलीमा खटिएका पदाधिकारीहरूलाई खाजाबापत भत्ता उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।
१७. **स्थानीय प्रशासनको कर्तव्य :** बजार अनुगमन गर्दा अनुगमन टोलीले सुरक्षा लगायतका आवश्यक सहयोग माग गरेमा तत्काल त्यस्तो सुरक्षा तथा सहयोग उपलब्ध गराउनु स्थानीय प्रशासनको कर्तव्य हुनेछ।
१८. **असल नियतले गरेका काम बचाउ :** यस निर्देशिका बमोजिम बजार अनुगमन गर्दा असल नियतले गरेका कामको सम्बन्धमा टोलीका संयोजक तथा सदस्यहरू उपर कुनै कारबाही हुने छैन।
१९. **प्रचलित कानुनबमोजिम हुने :** यस निर्देशिकामा भएको व्यवस्थाले प्रचलित कानुनबमोजिम हुने अन्य अनुगमन कार्यलाई बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन।
२०. **दण्ड सजाय :** स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ वा नगर सभाबाट स्वीकृत कानुनमा व्यवस्था भएकोमा सोहीबमोजिम अन्यथा उपभोक्ता हित संरक्षण ऐन नियम, खाद्य ऐन नियम, औषधि विक्रीवितरण सम्बन्धी

ऐन नियम, कालो बजारी तथा अन्य केही सामाजिक अपराध तथा सजाय ऐन, मासु जाँच ऐन, लगायतका अन्य प्रचलित कानूनका अधीनमा रही बजार अनुगमनबाट दोषी पाइएका व्यवसायी उपर कानुनी कारबाही र दण्ड सजाय गरिने छ ।

२१. **प्रतिवेदन** : बजार अनुगमनको प्रगति प्रतिवेदन अनुसूची -३ अनुसार तयार गर्नु पर्नेछ ।
२२. **बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार** : यस निर्देशिकाको कार्यान्वयनमा कुनै बाधा अड्काउ परेमा उपभोक्ता हित संरक्षण तथा मूल्याङ्कन समितिको बैठकबाट निर्णयका लागि बाधा अड्काउ फुकाउ गर्न नगरपालिकामा पठाइने छ ।
२३. **संशोधन** : यस निर्देशिकामा थपघट गर्ने अधिकार प्रचलित कानूनको अधीनमा रही नगर कार्यपालिकालाई हुनेछ ।

